

HANS CHRISTIAN ANDERSEN – CRĂIASA ZĂPEZII O POVESTE A CĂLĂTORIEI ÎN SINE

I. Istoriile și istorisirile dau seamă despre viața omului, mărturisesc despre legătura sa cu ființa supremă, despre ceea ce este dincolo și dincoace de sine, și prin repetare devin poveste și povestire. Viața omului curge din istorii și istorisirii și se încheagă, în pofida uitării, în poveste și povestire. Ceea ce este abia o tresărire dimineată devine o certitudine la amiaza vieții și treptat se apropie de ființă spre amurg, topindu-se în apele acestuia, în rememorare, și în cazurile fericite ca poveste. Cine vede în capătul sau la începutul vieții povestea are predispoziție spre povestire, în sensul ei cel mai adânc, de dezvăluire și iubire a înțelepciunii. El iese parcă din rândul lumii spre a privi lumea, cu sine și creatorul ei. Se adâncește în sine spre a se povesti, spre a-și urmări singurătatea și individualitatea sa, spre a comunica cu semenii mai ușor, tocmai prin ceea ce îi depășește. Există o poveste a omului, o poveste a omului și a lumii, și alta, care le cuprinde pe amândouă, a lumii cu creator cu tot. Prin aceste povești oamenii își comunică în sus și în jos, în lung și în lat, între ei și comunități, între comunități și popoare, între popoare și destine ale lor. În fiecare om se povestește lumea și în lumea întreagă se strânge și se reflectă povestea unui om. În fiecare om se încearcă povestea lumii și în lume rezonază povestea fiecărui om. Cum altfel să-ți explici că basmul nostru **Tinerete fără bătrânețe și viață fără de moarte** se află și în cultura Japoniei? Sau cum altfel să te lași ispitit de presimțirea ființei din el? Sau că Dumnezeu sta de vorbă cu un om ca toți oamenii, vorbindu-i despre bine și rău, despre lege și păcat, sfâșiindu-i nedumeririle pentru multe și nesfârșite veacuri? Ori după multe veacuri să-ți se lumineze într-o poveste comoara ascunsă a omului ca om, uneori chiar ca ființă strămilenară?

Istoria de zi cu zi a înregistrat aproape pentru fiecare popor autori de povești, însă adevărul este că povestea își creează autorul. El este doar alesul prin care povestea se povestește. De unde, acel corolar de veșnicie al plămuirii și lămuririi. Alesul poate să fie cel mai mărunț din ordinea oamenilor și cel mai puțin înzestrat cu darul vorbirii, fiindcă el nu va vorbi, ci prin el se va vorbi. Prototipul celui astfel ales este Moise, dar prin negura istoriei popoarelor, deseori, el rămâne anonim. Numai la unele, și poate binecuvântate, cel ales poartă un nume.

Pentru danezi, cel ales este Hans Christian Andersen. El s-a născut la 2 aprilie 1805 și își încheie povestea vieții, o călătorie întru cucerirea celebrității, la 4 august 1875, la 70 de ani, cât considera regele David că-i viața omului. O călătorie în realitatea și povestea lumii, în

pofida slăbiciunilor sale și a răutății celor din jur, el reușind să smulgă de sub umbrele de zi cu zi ale lumii, prin „poezia hazardului”, elementele cu fior de eternitate ale poveștilor sale. Nu romanele și poemele, nu dramele, comediile și libreturile de teatru i-au rămas, sau dat măsura, ci poveștile i s-au dat – el zice „poezia hazardului” – cu asupră de măsură. Lui i s-a dat astfel un spor de cunoaștere, deslușind prin povești taine, altminteri de necunoscut. În fiecare poveste a sa se află o sămânță de cunoaștere și înțelepciune. Ea rodește pentru copii și bunici, pentru reflexia bătrânului care nu și-a pierdut candoarea copilului. Nu întâmplătoare sunt și ultimele cuvinte despre Key și Gerda din **Crăiasa Zăpezilor**, „*crescuseră mari și totuși erau niște copii...*”!

Crăiasa Zăpezilor, una dintre uimitoarele povești ale lumii nordice, ne poartă inițiativ în abisul și inconștientul colectiv al omului, în zonele unde se plămuiască ființa și individualitatea acestuia, dar prinse și într-un cadru al poveștii mai largi, a lumii în luptă de a se păstra în relație cu creatorul său.

Lumea, prin plămuirea sa, este bună; omul, prin suflarea divină, poartă în sine binele, adevărul și frumosul. Numai că prin singulare alunecări, omul începe să fie invadat de rău, minciună și ură, cunoașterea lumii să-i fie slujită de vraja răului. „*Într-o zi, Dracul era în toane bune*” zice dintr-un început povestea. Făcuse o oglindă prin care omul și lumea să se privească și o descântase să schimbe totul și să-l răstoarne în rău. „*Să nu se vadă niciodată într-însa binele și frumosul; să se arate dimpotrivă, numai ce este rău și neplăcut – și nu numai cât este, ci însuși și înmii!*”. Prin această „*minune nemai-auzită, nemaipomenită, nemaigândită, în sfârșit se săvârșise: că numai de aici încolo se putea ști cu adevărat ce înseamnă lumea și oamenii dintr-însă*”. Dar când nerușinării de draci să atingă cu ea sferile lui Dumnezeu, oglinda s-a făcut țândări și s-a împrăștiat în lume. Și ca tot ce ține de poveste, partea având forța întregului, „*ciobul de oglindă avea aceeași putere ca și oglinda întreagă*”, „*praful de oglindă*”, odată intrat în ochi, făcea ca totul să fie văzut de-a-ntoarsele și rău, ba ajuns în inimă, o făcea „*rece și nesimțitoare ca gheața*”.

De fapt, cu această invazie a răului, prin stâlcirea cunoașterii și înghețarea inimii, începe povestea omului ca om, ca recuperare a sufletului și a individualității proprii. Fiindcă se referă la orice om, povestea începe sub chipul și condițiile obișnuitului, aruncând în joc „*un băiețel și o fetiță*”, pe care-i cheamă Key și Gerda, două nume ca un singur murmur al firii de jos, omenestii. Într-un oraș mare,

părinții lor „locuiau pe o stradă foarte îngustă, în două mansarde așezate față în față”, streșinile caselor „aproape că se atingeau”, încât se putea trece dintr-o parte într-alta, între ferestre găsindu-se unite „câte o ladă plină de pământ”, în care creștea „câte un trandafir”, copiii nemaiputând de bucurie „când se jucau sub trandafiri, iubindu-se mai mult decât dacă ar fi fost frate și soră”. Acest motiv alchimic, „frate și soră”, poartă cu el și isprava vieții ca simplă devenire, dar și a vieții de natură exemplar-creștină, ca deschidere într-un învingerea morții, după cum spun versurile poeziei învățate și rostite de cei doi, la începutul și sfârșitul poveștii: „*Ce frumoși sunt trandafirii, / dar cad pradă ofilirii! / Traiul nostru e mai bun, / Că-nflorim și la Crăciun.*” Numai că un fir din oglinda blestemată îi intră în ochi lui Key și el începe să vadă totul sub spectrul răului datorită faptului „*că intrase într-însul lucrul iadului*”. Astfel schimbat, Key este atras de Crăiasa Zăpezilor, printr-un zbor pe deasupra firii și a despărțirii de sine prin uitare, în lumea frigului și a morții. Ar fi vrut „*să zică Tatăl nostru, dar nu și-l mai aducea aminte*”, doar știința rece și abstractă a tablei înmulțirii. Gerda pornește în căutarea lui Key: călătorește „*jumătate din lume*”, cea care se manifestă prin uitare, străbate timpul rotitor de la primăvară la iarnă, prin cele trei pustietăți și forțe ale morții și răului. Aceste forțe ale răului, cum pune mai bine în lumină cultura Nordului, nimeresc, datorită intervenției bunătății și acțiunii spiritului uman, să facă întotdeauna binele. Fiecare din „încercările” micuței Gerda sunt simbolice ieșiri din lumea firească. Plecând „în largul lumii”, se confruntă cu vâlurile vrăjitoriei răului. Primul „stadiu”, lumea imediată: râul cu luntrea sa o duce în „*grădina vrăjitoare*”, a bătrânei cu cârje, care doar cu o atingere a cârjei coboară totul sub pământ, în uitare și moarte. O lacrimă a Gerdei căzută jos face să iasă trandafirul de sub pământ, cel care fisurează uitarea și-i aduce aminte de origine și casă, de scopul călătoriei. Key nu-i între cei morți. Al doilea „stadiu”, lumea puțin îndepărtată și schimbată, care și-a pierdut consistența și limbajul, fiind formată din umbre și visuri: „*Printul și prințesa*” cu palatul lor plin de tăcere și spectre. Cioara și logodnicul ei Corbul – ca mesager – o ajută să cerceteze palatul tăcutelor umbre, să vadă că printul nu este micuțul căutat, și să plece cu o trăsură de aur mai departe. Key nu este nici între spectre. Al treilea „stadiu”, pericolul fiarei și al pierderii firii însăși: traversând pădurea întunecoasă a bandiților, ajunge la castelul vechi al acestora, unde stăpânește „*hârca bătrână*”, mama lor, aprigă s-o taie și dornică să-i mănânce carnea. Este împiedicată de propria-i nepoată, de „*fetița sălbatică*”. Spunându-i povestea călătoriei, și Gerda aflând de la două turturele și de la ren că micuțul Key se află la Crăiasa Zăpezilor, este nevoită să se lipsească de ea, și-i dă renul spre a o duce prin Laponia, la palatul acesteia din insula Spitzberg. Femeia laponă, apoi finlandeza, care poate să dea „*puterea a doisprezece oameni*”, îi relevă ceea ce trebuia luminat: că puterea se află în sine. „*Mai multă putere decât are ea însăși nu-i poate da nimeni – îi răspunde această femeie renului. Tu nu bagi de seamă că și animalele, și oamenii îi cad la picioare și o slujesc,*

că a putut să plece din orașul în care s-a născut și să străbată, în picioarele goale, o jumătate de lume? Puterea este în inima ei, fiindcă e o copilă nevinovată și plină de bunătate. Dacă nu va putea ea singură să ajungă la crăiasa Zăpezilor și să scoată cele două bucățele de oglindă care i-au pricinuit tot răul, apoi nici eu nu-i pot fi de nici un folos.” Gerda rostește, ceea ce Key nu reușise, **Tatăl nostru**, ceea ce Key nu reușise, și, ajutată de îngeri, intră în castelul de zăpadă, în „*palatul Crăiesei Zăpezilor*”. Key încerca să compună din bucățele de gheață cuvântul „*veșnicie*”. Cu rugăciunea în gând și lacrimile fierbinți curgând pe pieptul lui Key, izbutește să-i topească bucățelele de oglindă blestemată. Acum, el realizează pustietatea din jur, alcătuieste cuvântul „*veșnicie*”, recâștigându-și libertatea și amândoi, spune povestea, „*se luară de mână și ieșiră din palat.*” Trec iute pe la cei ce au ajutat-o pe fetița și, ajungând acasă, o găsesc pe bunicuță citind din **Biblie**: „*Dacă nu veți fi buni cum sunt copiii, nu veți cunoaște împărăția cerului*”. Și amândoi acum înțeleg tâlcul versurilor: „*Ce frumoși sunt trandafirii / și cad pradă ofilirii! / Traiul nostru e mai bun, / Că-nflorim și la Crăciun!*”

Bunătatea învinge și moartea!

II. Este de presupus că în adâncul milenar al Sinelui se află ceea ce poematice s-a numit „*mumele*”, ceea ce Homer a imaginat, în inițiativa peregrinare a lui Ulise, în navigarea spre sine și propria-i casă cu Penelopa sa, prin acele trei ispitiri pricinuite de supraviețuitoarele și frumoasele „*zeițe*”: „*Circe, cu coșitele aurite*”, nimfa Calypso și Nausicaa, „*cu brațele albe*”, fiica regelui Alcinous din ținutul feacilor. După ipoteza Marijei Gimbutas, se pare că „*zeițele*” sunt reprezentante ale vechii societăți matriarhale dinaintea invadatorilor indo-europeni, ale culturii pe care, marea arheologă, o numește „*Vechea Europă*” și care a durat din paleolitic și până în neolitic. (Marija Gimbutas, **Civilizație și cultură. Vestigii preistorice în sud-estul european**, Ed. Meridiane, Buc., 1989). (O asemenea viziune o aveau de mult un Kleist, ori mai aproape, Brâncuși sau V. G. Paleolog.) Această cultură „*matrifocală și, probabil matrilineară, agricolă (sau preagricolă) și sedentară, egalitaristă și pacifică*” este înlocuită de cea patriarhală indo-europeană, bazată pe alte valori, de tip și comportament masculin, proprii războinicului. Dar acea cultură a „*vechii Europe*” nu a dispărut, ea s-a scufundat și prezervat în straturile cele mai adânci ale Sinelui, vestigii ale sale – precum acele „*zeițe*” printre care navighează Ulise – rămânând să fie vădite în limbajul „*impersonal*” al basmelor și poveștilor, sau, în cazurile fericite, să reverbereze în căutările marilor creatori, să fascineze și să substanțializeze spiritul creator.

În marile povești se întâmplă deseori să regăsim aceste vestigii, straturi ale feminității „*arhaice*”, sau brâncușiene cuminteni ale pământului; eroul pornit în aventura cunoașterii de sine se întâlnește cu ele sub chipul unor femei, bătrâne și urâțite, care îngrozesc și, în același timp, deschid și îmbunează lumea. Ele se conturează și se deconspiră, de fapt, ca niște arhetipuri, având fireasca funcție bivalentă.

Am făcut acest excurs spre a arăta zona de unde își extrage seva marea și nevinovata poveste **Crăiasa Zăpezii**, a lui Hans Christian Andersen. În aventura Gerdei pentru a-l regăsi și recupera pe Key din ținuturile și gheturile Polului Nord, de sub stăpânirea Crăiesei Zăpezii, ea întâlnește tocmai asemenea făpturi de femei arhaice. Locul unde Key se află reprezintă în marile tradiții inițiatice centrul unei ierarhizări spirituale, „polul” care poartă semnificația de „axa lumii” și unde cel ajuns trebuie să descifreze alfabetul sacru, să așeze literele formând simbolicul cuvânt „**veșnicie**”. Micuța fetiță, Gerda, pentru a putea avansa, înainta spre ținutul captivității lui Key, trebuie să se încarce de feminitate, să descopere portile de înțelepciune ale mării și arhaicei feminități lăuntrice, să se maturizeze, spre a avea acces în ținutul „vieții oprite”, al Crăiesei Zăpezii, și să-l elibereze pe Key, cel ce i-a fost și îi este **ca și un frate**. Altfel spus, în aventura de împlinire, de realizare a procesului de individuație, cum zice C. G. Jung, **anima** trebuie să se maturizeze ca astfel să-l recupereze pe **animus**, ca parte corelativă a sa.

În primul „stadiu” al acestei aventuri, Gerda ajunge în „*grădina vrăjitoare*”, în spațiul **femeii bătrâne cu cârje**, care, doar cu o atingere de cârjă, poate să coboare totul în uitare și moarte, dar tocmai prin această forță îi luminează fetiței calea, trandafirul, simbolica roză, spunându-i că micuțul și căutatul Key nu este între cei morți. În al doilea „stadiu”, unde lumea a devenit spectrală și și-a pierdut chiar limbajul, fetița, reușind o firavă descifrare a „*limbii păsărilor*” și ajutată de Corbul-mesager, poate să pătrundă în palatul din această lume a umbrelor și visurilor și să întâlnească perechea, „**Prințul și prințesa**” – o imagine a unei realități pe cale de a se împlini. Prințul spectral nu este „prințul” real, adică, Key cel căutat. El nu se află nici în lumea spectrelor, deși i se năzarește ca imagine. Și tocmai acest fapt deschide calea plecării mai departe cu o trăsură de aur. În al treilea „stadiu”, bătrâna „zeiță” ia chipul fiarei, al înspăimântătoarei fiare multiplicată – „**hârca bătrână**” supune pe noua venită încercărilor de pierdere a firii însăși, la traversarea păduri întunecoase a bandiților, a căror mumă le este. „*Hârca bătrână*”, hulpavă, dornică să-i mănânce carnea, se dedublează între sine și nepoata sa, „*fetița sălbatică*”. Trebuie în dialectica acestui proces al dedublării, ca o parte să corespundă cu celălalt termen: **ca vârstă** și apoi ca înțelegere, nepoata cu Gerda. „*Fetița sălbatică*”, intrând în comuniune cu Gerda și ascultându-i povestea – în timpul căreia treptat înțelepțita fetiță a descifrat limbajul celor două turturele și a înțeles din limba păsărilor unde se află Key – nepoata hârcii, îmbunată, se vede **nevoită** s-o lase să plece mai departe. Încă, mai mult, îi pune la dispoziție un ren, bun și cunoscător al ținuturilor Nordului pentru continuarea călătoriei spre Key. Renul cu Gerda trebuie să străbată Laponia – acum se pare că intră în joc o contaminare a feminității lumii arhaice cu date proprii unei culturi ulterioare – și fetița mai întâlnește „*femeia laponă*” și „*finlandeza*” cu „*puterea a doisprezece oameni*”. Aici Gerda ajunge la revelația: **puterea se află în ea însăși**. Această fetiță care a străbătut „*o jumătate de lume*”, căreia „*și animalele, și oamenii îi cad la picioare și o slujesc*”, datorită faptului că e „*o copilă nevinovată și plină de bunătate*”, ea **singură**

poate să-l întâlnească și să-l readucă la „*viață*” pe Key. Astfel îi spune ultima femeie renului mijlocitor. Copila care și-a recuperat straturile de feminitate arhaică ale Sinelui, ale acelei lumi, cum s-a zis, „*pacifică*”, reușește să-l smulgă din gheturi și uitare pe Key, realizând împreună așezarea literelor din sacrul și simbolicul cuvânt: **veșnicie**. Altfel spus și apăsând psihanalitic: **anima** – pe această treaptă de împlinire – își recuperează **animus**-ul. **Sinele devine o totalitate**. Procesul de individuație se împlineste, despărțirea – în cuvintele poveștii, răul pricinuit de oglinda stâlcitoare a lumii dintre **anima** și **animus** se anulează, topindu-se în unitate. Cei doi, Gerda și Key, sunt, în limbaj religios sau alchimic, **ca soră și frate**. Acum se înțelege: cine a străbătut „*o jumătate de lume*” regăsește **lumea întregă**.

Mai trebuie spus că pe traseul inițierii, Gerda ajunge să înțeleagă „*limba păsărilor*”, pe care bunicuța încă nu apucase să i-o deslușească. De la Solomon, despre care **Coranul** zice că a fost instruit în „*tainele limbii păsărilor*”, la diferiți asceți care vorbeau cu păsările, la legendele nordice unde, de pildă, Siegfried înțelege cu ușurință această limbă, se întinde tradiția acestui limbaj misterios și revelator, care permite luminarea dificultăților și cucerirea de trepte pe calea împlinirii ființei și a inițierii întru Sine. Cum păsările sunt simboluri ale sufletului, ale spiritului, limba lor trebuie să fie și este angelică, pose-soare de înalte ritmuri. Ea se deschide către „*limba ingerilor*”, sau „*limba zeilor*”, dar – ne spune povestea Crăiasa Zăpezii – și către lumea străfundurilor milenare ale omului, ale acelei feminități „arhaice”. Păsările sunt în stăpânirea acelor „zeițe” „femei”, dar ajută pe cel pornit pe cale în lupta cu primejdiile, i-o descifrează și-l face să fie cunoscător prin propriile forțe ale spiritului său îmbogățit cu ceea ce ține de adâncurile inconștientului colectiv. „*Limba păsărilor*”, la care se referă și micuța Gerda, nu ține doar de o simplă magie, ci de un sens mai adânc și simbolic, al inițierii întru sine, al pătrunderii în Sinele propriu. Ea sfârșește parcă în conturarea și tâlcuirea cuvântului **veșnicie**.

Crăiasa Zăpezii se deconspiră ca fiind povestea unei fetițe angajate în procesul de individuație, cu transformările și peripețiile sale cu tot. Această aventură în cele mai tănuite și milenare ținuturi ale Sinelui se încheie cu celebrarea iubirii „interioare”, îi spunem unde **sora-anima** își regăsește și recuperează pe mirele sufletului, pe **fratele-animus**, într-un sfânt „incest” și o comuniune perfectă a contrariilor. O unire, enantiodromie, cum o denumeste C. G. Jung cu un termen din antichitate, pentru împlinirea individuației. Ea înseamnă și realizarea relației intime, iar, prin recuperarea **animus**-ului răpit de forțele răului și neantului, se evidențiază și secreta relație de cunoaștere a binelui și răului – **animus**-ul având valențe ale **logosului și rezonări în conștient**. de cunoaștere a lumii confruntată cu mreaja și intruziunea dinafară a răului asupra sa. Prin recuperarea acestui arhetip, aventura Gerdei în Sine luminează, pe lângă cuprinderea mării feminități „arhaice” în procesul de individuație, și faptul că navigarea în sine și printre „zeițe” se reîntoarce în zona cunoașterii mai bune și pline, **a omului ca personalitate și întreg**.